תחקיר חזותי

אין כמו צפונות צפת

הסראיה בצפת

אבני מורשת

כתיבה ותחקיר

עצמונה וקסמן שבתאי

עיצוב

זאב הררי

מבנה הסראיה הוא אחד המבנים ההיסטוריים הבולטים בצפת ונמצא במרכזה. הוא גם המבנה הציבורי היחיד והמשמעותי שהשאירו העותמאנים בעיר, המספר את סיפורה בתקופת שלטונם.
שלומי ריס

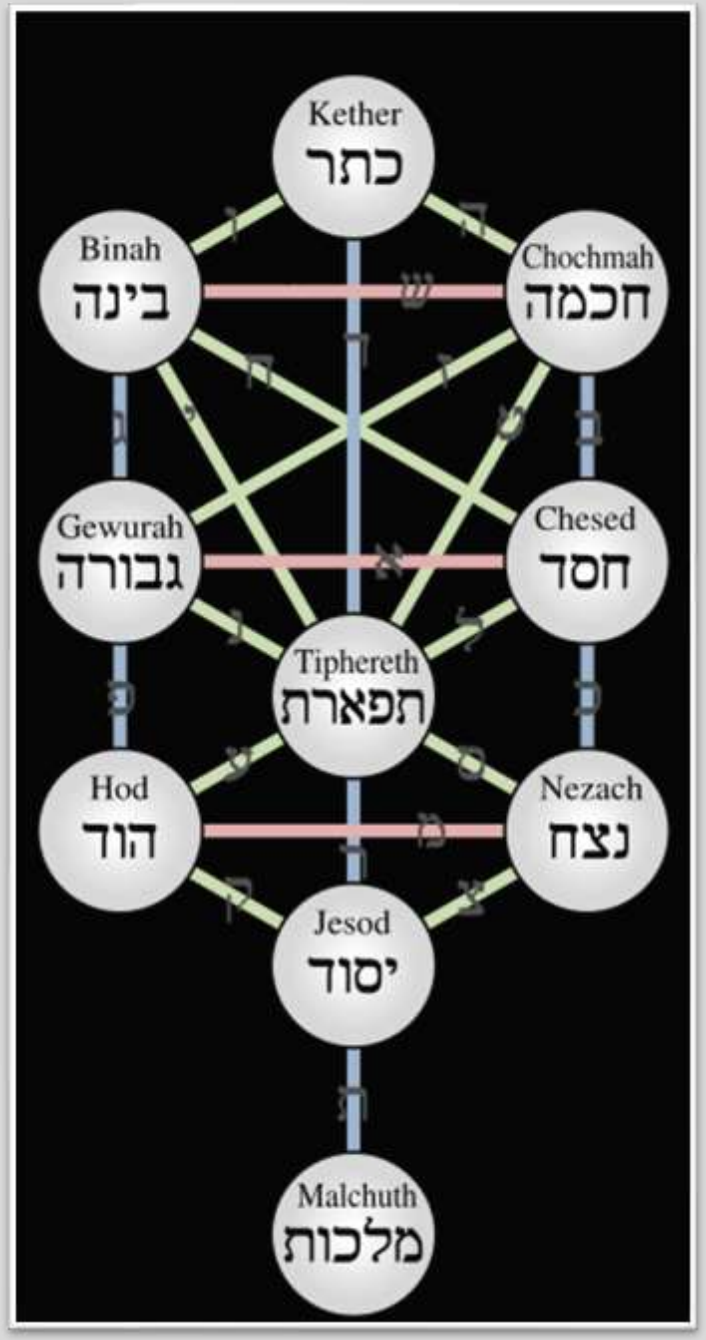

האימפריה העותמאנית שלטה על ארץ ישראל משנת 1514.
הסולטן סולימן המפואר אהד את היהודים ובתקופתו זכתה צפת לתקופת זוהר כלכלית ורוחנית שפעלו בה האר"י וחכמי צפת, ונמשכה פחות ממאה שנים.

במחצית המאה ה-17, השלטון המרכזי באימפריה התרופף. על רקע חולשה זו עלה דאהר אל עומר, דמות אמיצה וכריזמטית ממשפחה בדואית שמוצאה מחצי האי ערב, שכונה בתואר "נסיך הגליל".

הוא כבש את צפת בשנת 1730, בנה את בניין המושל ומינה את בנו עלי כמושל העיר.

הציור: דאהר אל עומר בבורג' אלסולטאן שבחומות עכו בשנת 1775, צויר על ידי זיאד דאהר זידאני, מצאצאיו של דאהר המתגורר בנצרת.

צפת באותן שנים הפכה לכפר, עם אוכלוסייה מעורבת וענייה.

המצודה הצלבנית המפוארת, שהתרחבה בתקופת הממלוכים, והתנוססה בטבורה של צפת, איבדה מחשיבותה. אפילו דאהר מצא לנכון להשאיר שם רק חיל-מצב קטן ומנומנם, ולבנות למרגלותיה את בית הממשל, הסראיה.

מבט ממגדל השעון של הסראיה לעבר מצודת צפת העתיקה

המבנה המקורי היה דמוי האות ח והכניסה אליו הייתה ממערב, ובמרכזו הייתה חצר וסביבה חדרים ששימשו את מגורי המושל ותפקודי שלטון אחרים. ממזרח לחצר השתרע בוסתן גדול ששרידיו נשארו עד ימינו.

המבנה לאחר שנוספו לו הקומה השנייה והמגדלים

באוקטובר שנת 1757 פקדה רעידת אדמה חזקה את צפת והאזור. בתים נהרסו, וקברו תחתיהם מאות אנשים. רעידת האדמה פגעה גם במבנה הסראיה. שוב שקעה צפת לתקופת שפל, ועל פי סיפורי נוסעים - כמעט התרוקנה מתושביה.

העותמאנים, שחזרו לשלוט על האזור, שיקמו את בניין
הסראיה, והוסיפו לו קומה ושני מגדלים עגולים .

בקומה השנייה נבנתה מרפסת המשקיפה אל החצר הפנימית.

המרפסת מוקפת עמודים מעוטרים הנושאים קשתות. סגנונם מזכיר עמודים דומים בבתי עשירים ואפנדים, שנבנו בסוף המאה ה-19 בגליל ובצפת.

מבט מקרוב על אחת הכותרות

מספרים כי בשנות השבעים, כשבניין הסראיה שופץ, חסרה כותרת אחת. הלכו אדריכלי השיפוץ לגוש חלב לחפש סתת מומחה שיעשה כותרת דומה.
ברגע שראה הסתת את התצלום ולפני שהעמידו בפניו את השרטוטים לשחזור, הוא בחר את אחת האבנים וסיתת ביד אמונה כותרת זהה חדשה. כששאלו אותו, איך ידע מיד כיצד לעצב אותה, סיפר להם כי אביו היה זה שסיתת את הכותרות לעמודי המרפסת. היום קשה לזהות מי היא הכותרת "החדשה".

מקור: רפאל מלכה, צפת, חוקר ומספר סיפורים

בשנת 1900 הורה הסולטן האחרון, עבד אל חמיד השני, חובב השעונים, להוסיף על שרידי המגדל העגול הצפוני שהיה הרוס למחצה - מגדל שעון שבראשו פעמון.

המגדל הוא אחד משבעת מגדלי השעון שנבנו בארץ-ישראל, לכבוד 25 שנות שלטונו.

צילום משנת 1924, מבט ממרום המצודה העתיקה של צפת לעבר הסראיה וסביבתה.

תצלום משנות 1930,
על המגדל מוצב
תותח הרמדאן,
ומסגרת הכתובת
לכבודו של הסולטן
חמיד השני.

בתקופת המנדט הבריטי שימש המבנה כמטה הממשל והמשטרה.
ולאחר מכן בית ספר לנערים ערבים.

בתצלום משנת 1932 נראים השוטרים הבריטים והגפירים בפתח בניין הסראיה בצפת.

באוגוסט 1929, במאורעות תרפ"ט, ריכזו הבריטים את יהודי הרובע היהודי בחצר הסראיה, כביכול להגן עליהם מפני הערבים.

בעוד היהודים רוכזו בחצר הסראיה ללא אוכל ומים, וללא יכולת לצאת, שכניהם הערבים בזזו באין מפריע את מה שנותר מבתיהם.

פנים המבצר, 1948

המבנה הצמוד משמאל, ששימש בתקופת המנדט כמוסך, הוסר בשנות השבעים כחלק מעבודות השיפוץ.

בשנות החמישים, המגרש מול בית הסראיה שימש כמגרש הכדורגל העירוני של צפת, וכרחבת הטקסים העירונית.

תחקיר חזותי
אין כמו צפונות צפת

בשנת 1974 עבר הבניין שיפוץ שתכנן האדריכל אליעזר פרנקל, בנו של האומן הצפתי יצחק פרנקל, והוסב למתנ"ס וולפסון.

בשנת 2021 החלה עיריית צפת לקדם שיפוץ נוסף של המתחם ולהקים בשטחו בית "יד לבנים".

ארבעת השעונים שעל המגדל הוחזרו לפעולה והפעמון המקורי עדיין מצלצל כל חצי שעה.

מבט ציפור על הסראיה, 2016

תחקיר חזותי | אין כמו צפונות צפת

מקורות:

- אריאל, צפת ואתריה, עמ' 157-158, דצמבר 2002
- תולדות צפת, נתן שור, עם עובד-דביר, 1983

תצלומים:

ויקישיתוף Omri.o // שלומי ריס, צפת // ויקיפדיה // אולגה רין, ויקישיתוף // שלומית מסיקה, צפת // רפאל מלכה, צפת // דניאל פרל // ד"ר שוורץ, 1943 // באדיבות איתן כפיר, הארכיון למורשת צפת // באדיבות "צפתמונות" // ואן דה פול, 1964 // גיל בדיחי, ויקיפדיה

אנו מכבדים את זכויותיהם של בעלי זכויות יוצרים ומשקיעים מאמצים באיתור בעלי זכויות יוצרים לצורך שימוש בחומרים המופיעים באתר. השימוש נעשה על פי סעיף 27א לחוק זכויות יוצרים תשס"ח-2007, ואם לדעתכם נפגעה זכותכם כבעלים של זכויות יוצרים בחומר המופיע באתר זה, הנכם רשאים לפנות באמצעות דואר אלקטרוני לכתובת: info@hamoreshet.org.il
בבקשה לחדול מעשיית השימוש ביצירה, וציינו שם מלא ומספר טלפון, וצרפו צילום מסך וקישור לדף הרלוונטי באתר.

הפקה: מתנדבי קבוצת אבני מורשת – תקשורת לנכסי מורשת מוחשית, 2021
תחקיר וכתיבה: עצמונה וקסמן שבתאי
עיצוב: זאב הררי

אבני מורשת